

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

“ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน”

ISBN 978-616-514-7057

ผู้เขียน ทีปกร (จิตร ภูมิศักดิ์)

บทวิจารณ์โดย ว่าที่พันตรีกิตติกรณ์ บำรุงบุญ

จำนวนหน้า 208 หน้า/ราคา 160 บาท

ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน คือความคิดสังเคราะห์ในรูปแบบของบทความและบทวิจารณ์ ที่ประพันธ์ขึ้นมาโดยจิตร ภูมิศักดิ์ ภายใต้นามปากกาว่า “ทีปกร” โดยหนังสือเล่มนี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท ประกอบไปด้วย บทที่ 1 อะไรหนอที่เรียกว่าศิลปะ? และที่เรียกว่าศิลปะเป็นของสูงส่งนั้น มันสูงส่งเพราะความซับซ้อน คักดีลึลึ หรือไฉน? บทที่ 2 ศิลปะบริสุทธิ์มีจริงแท้หรือไฉน บทที่ 3 ที่ว่า “ศิลปะเพื่อศิลปะ” นั้นคืออย่างไรกันแน่หนอ? บทที่ 4 “ศิลปะเพื่อชีวิต” ความหมายของมัน โดยแท้จริงเป็นไฉน? และบทที่ 5 ศิลปะเพื่อประชาชน

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมข้อคิดเห็นของผู้เขียนเกี่ยวกับศิลปะ ที่ได้ประพันธ์ไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2498 โดยเนื้อหาอันจะเป็นการจบ ในแต่ละตอนและมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะตอบปัญหาทางศิลปะ โดยที่ผู้เขียนนั้นต้องการจะบันทึกทฤษฎีทางศิลปะ ตามมุมมองของนักคิดประชาชน ดังจะเห็นได้จากคำนำของผู้เขียนที่ตอบคำถามที่ว่า

“ศิลปะเพื่อประชาชนคืออย่างไร ทฤษฎีแห่งความงามของศิลปะ และความงามของชีวิตมีอย่างไร ความฝันและความจริงคืออะไร ความเป็นจริงกับความงามเกี่ยวข้องกันอย่างไร คตินิยมทางศิลปะสาขาอัตถนิยมมีลักษณะอย่างไร อัตถนิยมทางสังคมนิยมใหม่จักต้องมีลักษณะสำคัญอย่างไร บทบาทของคตินิยมวิสัยและทฤษฎีในศิลปะมีขอบเขตเพียงใด บทบาทและเล่ห์เหลี่ยม ทางศิลปะของศักดินา และจักรวรรดินิยมในยุคปัจจุบันที่เราจะต้องต่อต้าน

อย่างเห็นวามแน่นอนคืออย่างไร ภารกิจของศิลปินผู้รับใช้ประชาชน ในเงื่อนไขสังคมกึ่งศักดินากึ่งเมืองขึ้นอย่างไร ฯลฯ”

หนังสือ **ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน** เป็นรูปแบบของแนวคิดที่สะท้อนชีวิตของประชาชนผู้ที่ถูกละเลยความสำคัญและมองข้าม กระทั่งสามารถเชื่อได้ว่าแนวคิดนี้เป็นแรงผลักดันของขบวนการทางเมืองของนักศึกษาช่วง 2516-2519 ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นการรวมบทความด้านศิลปะที่เป็นงานเขียนของจิตร จำนวน 4 เรื่อง เมื่อปี 2500 ภายใต้ชื่อ “ศิลปะเพื่อชีวิต” ซึ่งเป็นการพิมพ์ครั้งที่ 1 ร่วมกับสำนักพิมพ์เทเวศม์ ต่อมาเมื่อปี 2515 ได้มีการจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 ภายใต้ชื่อ “ศิลปะเพื่อประชาชน” โดยสำนักพิมพ์เอื้องฟ้า กระทั่งได้ถูกนำมาตีพิมพ์ต่อเนื่องอีกหลายครั้ง (จากคำนำสำนักพิมพ์ โดย นิต ตรีเกษม บรรณาธิการ พิมพ์ครั้งที่ 9)

“ศิลปะเพื่อชีวิต”...อะไรหนอที่เรียกว่าศิลปะ? และที่เรียกว่าศิลปะเป็นของสูงส่งนั้น มันสูงส่งเพราะความซับซ้อน คักดีลึลึ หรือไฉน? ในเนื้อหาบทที่ 1 นี้ จิตรได้อ้างอิงความหมายจากศิลปะตะวันตกบางกลุ่มที่มองว่า ศิลปะว่าเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มีความงาม วิจิตรบรรจง อันเป็นผลมาจากการใช้เทคนิค ศิลปะ = รูปแบบ + การสำแดงออก (Art = Form+Expression) แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ในบทนี้ได้ให้มุมมองของการถกเถียง ด้านความหมายและตัวตนของศิลปะรวมทั้งรูปแบบของการสำแดงออกของทฤษฎีในมุมมองของประชาชนทั่วไป และยังให้มุมมองของสิ่งที่ศิลปะจะต้องมี คือ

1) ความคิดใหม่อันเป็นเนื้อหาของศิลปะและความคิดใหม่อันเป็นเนื้อหาของศิลปะนั้นจะต้องให้ความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ
2) ความแจ่มชัด ที่เป็นเนื้อหาที่ส่งไปในศิลปะจักต้องมีการสำแดงออกอย่างแจ่มชัดที่ประชาชนเข้าใจได้ 3) ความปรารถนาภายในต้องเป็นความรู้สึกปรารถนาจากภายในไม่ใช่ความเขี้ยวอนจากภายนอก ศิลปะ คือการสะท้อนภาพของชีวิต และในบทที่ 2 และบทที่ 3 จิตรยังให้ความสำคัญกับส่วนของศิลปะเพื่อชีวิตภายในได้คำว่า ศิลปะคืออะไร ศิลปะบริสุทธิ์ มีจริงแท้หรือไหน และ

“ศิลปะเพื่อศิลปะ” นั้นคืออย่างไรกันแน่หนอ? ...เนื้อหาที่ทำให้เชื่อว่า แท้จริงแล้ว “ศิลปะ คือ ผลิตรกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสะท้อนถ่ายทอดความชัดเจนในทางสร้างสรรค์ที่ได้รับจากการต่อสู้ของชีวิต ทั้งในทางธรรมชาติและทางสังคม ทั้งนี้โดยการสะท้อนถ่ายทอดออกมาในแง่มุม แนบแน่นกับความเป็นจริง และมีความตรงตรงและง่ายในระดับที่ประชาชนส่วนข้างมากสามารถชื่นชม และเข้าใจได้อย่างน้อยก็ในช่วงระยะเวลาที่มันถือกำเนิดขึ้นมา” (หน้า 50)

“ศิลปะที่ยิ่งใหญ่แท้จริง จักต้องเป็นสิ่งที่สามัญชนสามารถเข้าใจและชื่นชมได้ปานๆ กันกับที่ปัญญาชนชั้นสูงเข้าใจ แม้ว่าเขาจะมองศิลปะนั้นจากคนละจุดยืนก็ตาม” (หน้า 72) “ศิลปะบริสุทธิ์นอกจากจะไม่มีแล้ว มันยังเป็นภาพลวงตาที่ทำให้ศิลปินหมดคุณค่าในฐานะที่เป็นคนลงไปอีกด้วย... ศิลปะภายใต้อิทธิพลของชีวิตและศิลปะ เพื่อชีวิตเท่านั้นที่มีอยู่ และศิลปะเพื่อชีวิตของประชาชนเท่านั้นที่ทำให้ศิลปินมีค่าในสายตาของประชาชน” (หน้า 73)

“ศิลปะเพื่อประชาชน” ...ศิลปะเพื่อชีวิต” ความหมายของมันโดยแท้จริงเป็นไหน? และศิลปะเพื่อประชาชน จะเป็นสองบทสุดท้ายที่จิตรได้กล่าวถึง โดยมุ่งให้ความสำคัญกับเนื้อหา

“...ศิลปะเพื่อชีวิต คือศิลปะที่มีผลสะท้อนออกไปสู่ชีวิต และขึ้นชื่อว่าศิลปะแล้วมันย่อมส่งผลสะท้อนออกไปสู่ชีวิตทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะศิลปะมีชีวิตเป็นพื้นฐาน และมีแนวคิดทางสังคมเป็นเครื่องกำหนดท่าทีของมัน...”

“...ศิลปะเพื่อชีวิตมิได้หมายถึงศิลปะที่ผลิตออกมาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตัวศิลปิน ชีวิต.. ในที่นี้มีได้หมายถึงชีวิตของศิลปิน หากหมายถึงชีวิตของชนทุกชั้นโดยส่วนรวมสิ่งที่ต้องกำหนดไว้ในใจก็คือ ศิลปะเพื่อชีวิตมิได้หมายความว่าแบบเดียวกับศิลปะเพื่อศิลปิน หรือศิลปะเพื่ออาตมา...”

“... ศิลปะเพื่อชีวิตมันอาจจะกลายเป็นศิลปะที่มีบทบาทเพื่อรับใช้ชีวิตของศัตรูแห่งประชาชนก็ได้ ฉะนั้น สิ่งที่ถูกต้องที่สุดในทัศนะของประชาชนผู้ทำงานก็คือ ศิลปะที่รับใช้ชีวิตของมวลประชาชนส่วนข้างมากผู้ทำงานเพื่อผลิตสิ่งที่มีคุณค่าออกเลี้ยงสังคม นั่นก็คือศิลปะเพื่อประชาชน...”

“...ศิลปะเพื่อประชาชน คือ คำขวัญที่เป็นเสมือนธงชัยอันพล้วสะบัดอยู่อย่างสง่างาม ในสนามรบ ของประชาชนผู้ทำการต่อสู้เพื่อสภาพชีวิตที่ดีกว่า ผู้ที่เชิดชูธงชัยนี้ไว้ โดยไม่คำนึงแม้กระทั่งชีวิตของตนเท่านั้น จึงจะได้ชื่อว่าเป็นศิลปินของประชาชนโดยสมบูรณ์...” (หน้า 151)

งานเขียนของจิตร ภูมิศักดิ์ (ที่ปรกร) เล่มนี้ เป็นงานที่สะท้อนถึงความพยายามในการเปลี่ยนแปลงมุมมองของการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินทั้งหลายให้เลิกผลิตงานเพื่อศิลปะหรือเพื่อสนองความต้องการของตนเอง แต่ทว่าจงร่วมมีใจร่วมกันผลิตงานศิลปะเพื่อประชาชน อันเป็นกลไกสำคัญ ของการปฏิวัติ จึงนับได้ว่าเป็นอีกหนึ่งหนังสือที่น่าสนใจและเป็นมุมมองอีกด้านของศิลปะที่นอกเหนือจากความงาม และสุนทรีย์ แต่ทว่าได้แฝงอุดมการณ์ทางการเมืองและการต่อสู้ของประชาชน และยังเปิดประเด็นความสำคัญของการพัฒนาการ การต่อสู้ภาคประชาชน จึงถือได้ว่าเป็นนอกจากจะเป็นหนังสืออ่านเพื่อความเพลิดเพลินแล้ว ในอีกนัยยะหนึ่งซึ่งสามารถ เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนก็น่าสนใจเช่นเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

จิตร ภูมิศักดิ์. (2566). ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน.

กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊กส์ (2006).